

AHMET TALÂT ONAY*

Dr. Doğan KAYA

Türk kültürüne önemli hizmetlerde bulunmuş, fakat kıymeti bilinmeyip unutulmuş pek çok fikir ve sanat adamlarımız vardır. Bu kabil aydın ve sanatkârların bütün cepheleriyle ele alınıp, bugünkü nesle özlü bir şekilde tanıtılması, bunun şuurunda olan herkes için son derece isâbetli bir hareket olacaktır. Yakın zamanlarda “Kültür Bakanlığı Türk Büyükleri” dizisi serisinde, bu düşüncenin paralelinde oldukça yayın yapılmıştır. Tanıtmaya çalışacağımız, Ahmet Talât Onay adlı biyografik eser de, bu seriden çıkan kitaplardan biridir. Eserin yazarı Doç. Dr. Cemal Kurnaz’dır.

Ahmet Talât, *şâir, yazar, gazeteci, edebiyat araştırmacısı, eğitimci, idâreci ve politikacı* gibi özelliklere sâhip bir aydınımızdır. 1885’te Çankırı’nun Perdedar Mahallesinde doğmuş, 22 Eylül 1956’da Ankara’da vefat etmiştir. On üç yaşında kaybettiği babası Hafız Numan Efendi ilk hocası olmuş; ondan Kur’an dersleri alan Ahmet Talât üç yılda hafız olmuştur. Çankırı, Kastamonu ve Ankara idâdilerinde okuduktan sonra, 1907’de İstanbul’a giderek Darülfünun’a kaydını yaptırmıştır. Burada *Halil Edip* (Edebiyat), *Efdaleddin Bey* (Tarih), *Abdülkadir Efendi* (Arap ve Fars Edebiyatı), *Emrullah Efendi* (Terbiye, Mantık, Psikoloji), Ahmet Hikmet Bey (Fransız Edebiyatı Tarihi), Halit Ziya (Estetik), *Rıza Tevfik* (Edebiyat Tarihi); *Ahmet Midhat* (Genel Tarih), *Veled Çelebi* (Fars Edebiyatı), *Hamdullah Suphi* (Hikmet-i Bedâiye) *Necip Asım* (İlm-i Lisan), *Abdurrahman Şeref* (Osmanlı Tarihi) gibi hocalardan ders almıştır. 19 Kasım 1910’da Darülfünun’u bitirdikten sonra memuriyete başlamış, Anadolu’nun muhtelif yörelerinden (Ankara, Kastamonu, İzmir) edebiyat öğretmenliği ve Millî Eğitim Müdürlüğü (Zonguldak, Bolu, Ankara) yapmıştır. Daha sonraları da politikaya atılarak III., IV., VII. Dönemler Çankırı, V. ve VI. Dönemler Giresun Milletvekilliği yapmış; iki defa TBMM.’de Başkanlık Divanı Kâtipliği vazifesinde bulunmuştur.

“Ahmet Talât Onay” adlı eseri, titiz, sabırlı ve ciddi bir çalışmanın ürünü, kendi sahasında güzel bir eser olarak görüyoruz. Şahısların özel hayatı, fikri ve edebi faaliyetlerinin ortaya konulduğu bu tip biyografik eserlerin hazırlanmasının zorluğu, bu sâhada çalışanlarca yakından bilinmektedir.

Cemal Kurnaz, Ahmet Talât Onay’ı iki bölümde ele almıştır. Birinci Bölüm’de Onay’ın hayatı ve eserlerini konu edinmiş ve bunları üç ana başlık altında toplamıştır: 1. *Hayatı* (Ailesi, Öğrenimi, Öğretmenlik Yılları, Millî Eğitim Müdürlüğü Yılları, Siyasi Hayatı, Son Yılları), 2. *Basın Hayatı*, 3. *Eserleri* (Şiirleri, Makâleleri Kitapları) ve *Bibliyografya*. İkinci Bölüm’de ise, Ahmet Talât Onay’ın eserlerinden örneklere yer verilmiştir. Bunlar da şiirler ve düzyazılar olmak üzere iki grup altında toplanmıştır.

*Yayımlandığı yer: *Erciyes*, XV (169), 1. 1992, s. 27-29

Basın hayatına, Kastamonu'daki öğretmenlik yıllarında, Vali Süleyman Nazif'in himayesinde Tiraje isimli edebiyat dergisiyle başlayan (1910) Onay, bazı yazılarında *Süha Zahir* takma adını kullanmıştır. Cemal Kurnaz eserinde, onun gerek Tiraje, gerekse Köroğlu (Kastamonu), Anadolu (İzmir); Duygu (İzmir), Halk Yolu (Çankırı); Necat (Çankırı), Abant (Bolu); Eşref (İstanbul); Muallim (İstanbul); Sa'y (Ankara); Hüküm (Konya), Yeni Fikir (Bursa) gibi pek çok gazete ve dergilerde yayımlanmış yazı ve şiirlerini kronolojik olarak tek tek kaydetmiştir. Oldukça renkli bir basın hayatı olan Onay'ın en önemli taraflarından biri de Halk Edebiyatı sahasında birtakım kâideleri sistemli bir şekilde ortaya koyan ilk araştırmacı olmasıdır. Kurnaz'ın bu konudaki tespitleri ve görüşleri şöyledir:

Ahmet Talât, çevresindeki gençleri de yazmaya ve araştırmaya teşvik ederek, gazete etrafında güçlü bir kadronun oluşmasını sağlamıştır. Ahmet Kemal'in Çankırı Tarihinin Ana Hatları, Ali Dehri'nin Çankırı Masalları, Ahmet Rıza'nın Türk Atalarsözü ve Çankırı Destanları, Tahsin Nahid'in Çankırı Halk Edebiyatı isimli çalışmaları, önce onun teşvikiyle Duygu'da tefrika edilmiş daha sonra kitap haline getirilmiştir (s. 30).

Ahmet Talât'ın asıl ününü sağlayan eserleri, *Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i* ile *Türk Şiirlerinin Vezni* isimli olanlardır. Onay, bu iki eserinde, örneklerden hareketle, şiirimizin bazı kurallarını tespit etmeyi denemiştir. Halk şiirindeki şekil ve tür ayrımında musikinin rolüne özellikle dikkat çekmiştir. Teklif ettiği bazı tabirler eskimiş, eksik ve yanlış olsa dahi, bu iki eser, bu alanda çalışacakların başvurmadan geçemeyecekleri klasik kaynaklar arasında yerini almıştır (s. 66).

Ahmet Talât'ın bir başka önemli tarafı da şâirliğidir. Basılmamış, ancak Cemal Kurnaz tarafından yayıma hazır hâle getirildiğini öğrendiğimiz *Sarı Çiğdemler* adlı şiir kitabının muhtevası hakkında da yazar, ayrıntılı bilgiler vererek, Onay'ın şiir tekniğinden, kullandığı nazım şekilleri ve türlerinden, işlediği konulardan ve üslubundan bizi haberdar etmiştir (s. 31.-47).

Kurnaz bilâhare, Onay'ın halk edebiyatı, halk müziği, gezi ve tenkit yazılarına temas etmiş, bunların muhtevalarına yer vermiştir.

Nihayet Birinci Bölüm'ün sonunda, Onay'ın basılmış ve basılmamış kitapları kaydedilmiştir.

Cemal Kurnaz, İkinci Bölümde, Onay'ın eserlerinden örnekler verirken - isabetli bir yaklaşımla- bilhassa, kitap olarak yayımlanmamış olanlarla, günümüzde değerini muhâfaza edenlere yer vermiştir.

Yazıma son vermeden önce bir hususa temas etmek istiyorum: Ahmet Talât Onay'ın yıllarca süren bir çalışma sonunda, 1941'de tamamladığı **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı** adlı eserin bugüne kadar basıldığını görüyoruz. Sevinçle öğreniyoruz ki, bu eseri de Sayın Cemal kurnaz, basıma

hazır hale getirmiştir. Eser, büyük boy iki cilttir. İçinde divan şâirlerinden örnekler yer almış, 990 kadar madde, alfabetik olarak sıralanmıştır. Rahmetli Onay bu eseri bastırmak için çok uğraşmıştır, ancak eserinin basıldığını göremeden vefat etmiştir. Devrin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a yazdığı mektupta mâruzatını dile getirirken kullandığı şu ifadeler, bize çok anlamlı gelmektedir:

"... Şimdi her ay aldığım 450 lira emekli maaşımdan 80 lira kadarını, müptela olduğum kalp kifayetsizliği hastalığımın dolaylı ilaca ve doktor ücretine, 215 lirasını Mebusevleri Kooperatifi'ne, bakiyesini, para eden kitap ve eşyâmi satarak ihtiyaçlarımıza sarf ediyorum ve iki senedir doktorların tavsiyesiyle evden dışarı çıkamıyorum.

23 yıllık mebusluğumda on para biriktirebilmiş değilim ki, eserimi bastırayım. Birkaç aydır ölümle pençeleşiyorum. Mesut ölebilmek için eserimin tab'mı istiyorum. İzmir'deki iltifatlarınızı hatırlayarak son bir ümitle huzurunuzda el açıyorum. (s. 71-72)."

Bunun yanında, Darülfünun'da Onay'ın Farsça hocalığını yapan Velet Çelebi'nin, talebesinin yazdığı ve yukarıda sözünü ettiğimiz "Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı" adlı esere yazdığı takrizde de, oldukça manidar ifadeler vardır. Takriz, hocanın kişiliğini ve nezâketini ortaya koymakla beraber, ilme ve çalışana verilen değeri göstermesi bakımından da son derece ilgi çekicidir:

"Üstadım,

Eser-i âlinizi kemal-i iman ile okumak saâdetine nâil oldum; çok müstefid oldum. İçindeki mezâmin ve sanâyi'in bir çoğu fakirin mâlumu değildi; öğrenmiş oldum... Diyebiliriz ki, bu kitaba talebeden ziyâde hocalar muhtaçtır... Türklük, bu ilmin birinci üstadı olan zât-ı vâlâlarıyla şüphesiz kıyâmete kadar iftihar edecektir (s. 68)."

Ahmet Talât Onay'ın önemli yanlarından biri de Türkçü olmasıdır. Özünde var olan Türklük kıvılcımını ateşleyen de, Darülfünun'daki hocası Ahmet Hikmet Müftüoğlu'dur. Onay, kendisinin Türkçülüğe yönelmesini, İzmir'de neşredilen Duygu gazetesinde (1936) yedi bölüm olarak tefrika edilen "Nasıl Türkçü Oldum" adlı yazısında, ayrıntılarıyla dile getirmiştir. Öyleki, Onay, 1923'te Bolu Maarif Müdürü iken, Atatürk'e, kendini milletvekilliğine aday göstermesini isteyen bir telgraf çekerken, cümlelerine şöyle başlamıştır:

"Ankara Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Türküm,

Darülfünun Edebiyat Şubesi mezunuyum... (s. 16)."

Ahmet Talât Onay, milli kültürümüzün inşâsında önemli hizmetler eden şahsiyetlerden biridir. Cemal Kurnaz onu Türk okuyucusuna tanıtırken, son derece isâbetli tespitlerde bulunmuştur. Kendini gönülden tebrik ediyorum. Bunun yanında, yine Onay'ın, "Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i" (İstanbul, 1928)

ve “Türk Şiirlerinin Vezni” (İstanbul, 1933) adlı kitapların Kùltür Bakanlığınca tekrar basılması da samimi dileğimizdir.